

СТАНОВИЩЕ

на научните трудове, учебната и проектна дейност на

доц. д-р Ваня Господинова Христова

представени за участие в конкурс за заемане на академична длъжност „професор“ в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.2. Психология (Възрастова и педагогическа психология (Възрастни и ситуационни кризи)), обявен в ДВ бр. 35 от 19.04.2024 г. за нуждите на ВСУ „Черноризец Храбър“

Изготвил становището: проф. Румен Стаматов – ВСУ „Черноризец Храбър“, катедра Психология, съгласно заповед на Ректора № 376 от 19.06.2024 г.

Настоящата рецензия е изготвена въз основа на документи постъпили по конкурс, обявен от ВСУ „Черноризец Храбър“ (ДВ бр. № 35 от 19.04.2024 г.), за нуждите на катедра Психология към ВСУ „Черноризец Храбър“. Предложените по конкурса материали съответстват на изискванията на ЗРАСРБ и Правилника за развитие на академичния състав на ВСУ „Черноризец Храбър“.

1. Общо представяне на материалите за участие в обявения конкурс

В обявения конкурс е подал документи единствен кандидат – доц. д-р Ваня Господинова Христова, преподавател в катедра Психология. Представеният списък от научни изследвания обхваща общо 15 заглавия, публикувани в български научни издания и научни форуми: 2 монографии, 9 статии и 4 доклада.

Представен е списък от 15 заглавия, свидетелства и сертификати, отразяващи допълнителната квалификация и специализации на кандидатката, свързани със съвременните технологии и научни постижения в областта на психологията на развитието, както и в областта на психодиагностичната и психотерапевтична проблематика. Представен е и списък с участие в различни национални и международни проекти, което свидетелства за кохерентност в продължителните научно-изследователски търсения и интереси.

2. Данни за кандидата

Доц. д-р Ваня Христова е доктор по психология от 2013 г. и от 2015 г. доцент по психология (педагогическа и възрастова психология). Доц. Ваня Христова е:

- член Организационния комитет на ежегодната студентска конференция „Младеж, наука, съвременност” през периода 2016 г. – 2019г.

- ръководител и рецензент на дипломни работи на дипломанти от ОКС „бакалавър” в специалност „Психология”, и ОКС „магистър” в специалностите „Психология и психопатология на развитието” и „Консултативна психология”.

- ръководител - съвместно и самостоятелно на 17 български и чуждестранни докторанти в докторските програми по „Педагогическа и възрастова психология”, „Обща психология” и „Социална, организационна и консултативна психология”.

Научните интереси и изследвания се проявяват и в участието в различни национални и международни проекти:

- Международен проект „Достъп до университети за хора с увреждания – ATU“ № 2019-1-BG01-КА203-062530, съфинансиран от програма Еразъм + на Европейския съюз. Позиция: изследовател. Срок на изпълнение: 01.09.2019 г. – 31.01.2022 г. Организация изпълнител – ВСУ „Черноризец Храбър“.

- Национален проект BG05M20P001-2.002 „Студентски практики – фаза 1“ по Оперативна програма „Образование и наука за интелигентен растеж“ - Позиция: академичен наставник. Срок на изпълнение: 29.03.2016 г. - 31.12.2017 г. Организация изпълнител – МОН/ Партньор ВСУ „Черноризец Храбър“.

- Национален проект BG05M20P001-2.013-0001 „Студентски практики – фаза 2“ по Оперативна програма „Наука и образование за интелигентен растеж“ (ОП НОИР). Позиция: академичен наставник. Срок на изпълнение: 13.01.2020 г. - 31.12.2023 г. Организация изпълнител – МОН/ Партньор ВСУ „Черноризец Храбър“.

- Международен проект Sage “Society for all ages” 16.4.2.002/ ROBG-157 Interreg V-A Румъния-България. Позиция: учител. Срок на изпълнение: 2017 г. Организация изпълнител – Сдружение „Младежка организация за

Европейска Силистра“/ Изпълнител за извършване на обучение и преводи ВСУ „Черноризец Храбър“.

3. Обща характеристика и оценка на научната продукция

Представените научни изследвания могат да се обособят в две тематични направления, които са в полето на психологията на развитието и педагогическата психология.

Първото направление е обединено около темата за кризите, екзистенциалните загуби, преживяванията и стратегиите за справяне в различните стадии от развитието в жизнения цикъл. Обединяващото в тези изследвания е монографичния труд „Скръбта като ситуационна криза (*Копинг стратегии*)“. Издателски център на ВСУ „Черноризец Храбър“, издаден 2024 г. с обем 119 стр. Изследването проследява етапите на скръбта, породена от екзистенциалните загуби и конкретно на смъртта във времето на детството и зрелостта. Първата глава представя различните концептуализации на кризата, видовете кризи, причини и протичане в отделните стадии. Систематизирани и представени са основните рискови категории, водещи до появата на ситуационните кризи, както и елементите на тяхното проявление. Обособени са общи реакции на преживяване на кризата, изразяващи се чрез специфични физиологични, когнитивни, емоционални и поведенчески прояви. Проследени са също механизмите както и условията от които зависи преживяването на кризите. Проследени са отношенията между когнитивните интерпретации на ситуационните кризи и емоционалните и поведенческите отговори, категоризирани като конструктивни и деструктивни. Анализите са задълбочени и коректно представят различните подходи и концепции за кризите, протичането на кризите, видовете кризи и моделите за справяне. Задълбочено са анализирани подходите и моделите за справяне с кризите. Разгледани са: Основна теория за интервенция при кризи (Basic Crisis Intervention Theory), Разширена теория за кризите (Expanded Crisis Theory) и Приложна теория за кризите (Applied Crisis Theory). По отношение на обяснителните механизми на възникване ситуационните кризи и тяхната кризисна интервенция се открояват следните модели – модел на равновесието (Equilibrium Model), когнитивен модел (Cognitive Model) и модел на психосоциален преход (Psychosocial Transition

Model), Екологичен модел на развитието (Developmental-Ecological Model) и Контекстуално-екологичен модел (Contextual-Ecological Model).

Темата за кризите е анализирана и в контекста на скръбта, което разкрива и значимостта на самото изследване и допълва знанията за преминаването през различните стадии на скръбта в отделните възрасти. Стадиите на преминаването през скръбта са разгледани съдържателно и в техните темпорални измерения. Анализът е обогатен с представянето на различните видове и под-видове скръб, с едно позоваване на модела на Е. Кюблер-Рос. Процесът на скърбене е разгледан чрез интензивността и продължителността и зависимостта от опита, близостта, обстоятелствата около настъпването на смъртта, подкрепата и персоналните особености. Счита се за особено ценен анализа върху детската скръб, начините за справяне със скръбта и влиянията върху бъдещото развитие, здраве и благополучие. Тези анализи са допълнени с преглед на различните терапевтични интервенции и подходи, което е и принос не само към познанията за детската скръб, но и за начините на справяне.

Представените статии (с № 1, 2, 4, 5, 6, 7, 8 и 9, както и докладите с № 11,12,13) са в посоченото изследователско поле и засягат проблемите с кризите, преминаването през кризите, видовете кризи, причините за кризите и начините за справяне. Всички тези изследвания представят допълнително нюанси в изследваната проблематика и обогатяват разбирането за кризите, скръбта и преминаването през скръбта, както и за условията от които зависи този процес, както за значението и ефективността на отделните стратегии. Като цяло зад тези изследвания се открива вътрешна свързаност, което издава и задълбоченост в опита да се осмисли този пласт от преживяванията генерирани от сериозните екзистенциални предизвикателства и погранични ситуации.

Второто тематично поле е обединено около удовлетворението на учителите от своята професионална дейност. Основният текст в това поле е монографията „Детерминанти на удовлетвореността от учителския труд – психологически ракурс“. Издателски център на ВСУ „Черноризец Храбър“, с обем от 152стр. и издадена през 2024г. Монографията преосмисля критично и допълва с нови разбирания по-ранните изследвания на автора. В контекста на съвременните изследвания върху благоденствието и здравето в училище предложеното монографично изследване може да се разгледа и като

конкретен принос за обогатяване на знанията в областта на благоденствието чрез представяне на емпирични доказателства. През последното десетилетие изследванията показват неразривната връзка между благоденствието на учениците и благоденствието на учителите, което имплицитно включва и удовлетворението от професионалната дейност. С това, представеното изследване може да се разгледа и като принос към темата за благополучието в контекста на развитието.

В монографичното изследване могат да се открият три взаимно свързани части. Първата част представя концептуализациите на учителската дейност и нейното значение за оптималното функциониране на учителите. Втората, теориите и изследванията върху удовлетворението, както и факторите, от които зависи. Посочено е значението на различни фактори, които са обособени в различни категории. Третата част представя емпирични доказателства за силата на влияние на различни персонални фактори, както и на социални фактори. Това очертава една по-пълна картина на удовлетворението на учителите от своята дейност и на отраженията на удовлетворението върху цялостното функциониране и здраве.

Към това тематично пространство се отнасят и статиите с № 3, научен доклад №10, 12). Бих искал да отбележа вътрешната близост в тези две тематични полета, основана на връзката между развитие и криза, която е анализирана задълбочено. При анализите ясно се открива умението на Ваня Христова задълбочено да анализира отделните концепции и подходи, както и да внася нови нюанси в съществуващите теоретични открития и постановки. Всички направени анализи са основани на задълбочени прегледи на широк литературен материал.

4. Характеристика и оценка на учебната дейност

Доц. Ваня Христова развива активна учебно педагогическа дейност, която обединява научните търсения с конкретните практически приложения, за което свидетелства участието в различни национални и международни проекти. Провежданите лекционни курсова са:

Образователно-квалификационна степен „Бакалавър“:

- Въведение в психологията;
- Когнитивна психология;

- Психология на развитието.

Образователно-квалификационна степен „Магистър“:

- Когнитивна психология;
- Психология на развитието;
- Кризите в психосоциалното развитие на личността.

Лекционните курсове са подкрепени с учебни помагала, които синтезирано представят основните идеи в полето на психологията на развитието.

Основните идеи, концепции и емпирични изследвания са представени изключително ясно и отразяват основните постижения в областта на психологията на развитието. Лекциите обединяват теорията с конкретни практики, за което свидетелства богатството от разнообразни методически подходи.

5. Научни и научно-приложни приноси

- Систематизирани са концептуални подходи при изследването на кризите, загубите и травматичните преживявания и опит в детска и зряла възраст и са допълнени с нови съществени характеристики.
- Разработена е психологическа концепция за скръбта, различните видове скръб и преминаването през скръбта.
- Конструиран е теоретичен подход за изучаване на механизмите и условията, от които зависи преживяването и преминаването през скръбта при екзистенциалните загуби.
- Систематизирани са различните подходи и интервенции за справяне с кризите и загубите, както и техните потенциални ефекти.
- Защитена е идеята, че преминаването през кризите и загубите притежава специфични измерения в отделните възрасти и зависи от различни персонални и социални променливи, както и от овладяването на различни стратегии за справяне.
- Отбелязани са връзките между различните изходи от кризите и загубите и опита, миналите преживявания и използвани стратегии за справяне. Приведени са емпирични доказателства, че изходите от кризите и загубите не са обвързани силно с конкретната хронологична възраст, а зависят от социалните ситуации и персоналните характеристики.

- Разработена е система от адаптирани интервенции за целите на индивидуалното консултиране и терапевтична практика при лицата преминаващи през кризи и екзистенциални загуби.
- Синтезирани са концепциите за удовлетворението на учителите от своята дейност и е представен модел, който оформя концептуална рамка за оценка на удовлетворението и осмисляне на условията от които зависи.

6. Оценка на личния принос на кандидата

Посочените приноси са изцяло заслуга на доц. Ваня Христова. Отражават нейните научни търсения и изследвания в отбелязаното поле, за което свидетелстват и самите публикации.

7. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

След запознаване с представените в конкурса материали и научни трудове, анализ на тяхната значимост и съдържащи се в тях научни, научно-приложни и приложни приноси, давам своята положителна оценка и препоръчам на Научното жури да избере доц. д-р Ваня Господинова Христова да заеме академичната длъжност „професор“ във ВСУ „Черноризец Храбър“ по обявения в ДВ бр. 35/19.04.2024 г. конкурс за заемане на академичната длъжност „професор” в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.2. Психология (Възрастова и педагогическа психология (Възрастни и ситуационни кризи)).

12.07.2024 г.

Изготвил становището:

(проф. Р. Стаматов)